

משום שפה אנו באות לצד השני של הנושא. לאשה החיה במיגרת מישפחתית עם בעל וילדים, אין כל אפשרות להקדיש את חייה לעבודתה, מכיוון שכל מעמסת חייה מישפחה נופלת עליה. מיקצו ערי כתיבה הוא מאוד מאוד תובעני מבחינת כוח-העבודה. אנרגיה נפשית ואינטלקטור אלה. קשה מאוד לשלב אותו עם עוד מעמסות. כאן, למעשה, אחת הבעיות הרכיביות. מדוע מצבן הכלכלי של הנשים נראה כפי שהוא נראה. אני לא מתייחסת לעבודה רק כביטוי עצמי. קשה מאוד לאשה להיכנס לעבודות הדורשות שעות עבודה ארוכות ומאמץ נפשי ושיכלי, בן נוסף לעומס של הבית.

יש הרבה נשים הלוקחות על עצמן את העומס ועומדות בתחרות. התוצאה: נשים ישנות פחות. אורח-חיהן הרבה יותר קשה. וזה מאוד לא צודק. ועל זה אני מאוד מתקוממת.

מה את מציעה?

כדי שתהיה לי מישפחה ושאוכל גם לתפקד ולפרנס את עצמי ואת ילדי בכבוד, אני משלמת מחיר הרבה יותר גבוה. מדוע גבר המקבל את אותם תמלוגים נפלאים של חיי-מישפחה אינו צריך לשלם את אותו המחיר?

כאן שורש הבעיה. וכאן משרד-ראשה-ממשלה לא יכול לעזור. זה עניין מאוד אישי. קודם-כל, צריך לשנות את המודעות.

איך?

סיפרה לי חברה, שדיברה על זכותה של אשה לצאת לעבוד, שהיא יודעת שחיי-המישפחה שלה ייפגעו. או אם כך היא חושבת. או יש הרבה מאוד עבודה: קודם כל לשנות את תפיסתן של הנשים. חינוכו אותן לחשוב שהן צריכות לדאוג לבדן למישפחה.

זה תהליך של סוציאליזציה. מהיום שה-

ניצה עם רפנח, דויד ודני ליבאי. אצלנו בבית התפקידים מתחלקים שווה בשווה...

מסויים. צריך לדעת לנכות אחוז ריאלי עבור ילדים, ולדעת זה ישפיע על עניין המישפחה התד-הוריות. כשיש ילדים צעירי רים. ההוצאות יותר גדולות. וצריך לנכות את זה מהמס. כי זו לא הכנסה שחייבת ב-מס.

את מדברת על משהיכנסה, שזו בעיה בפני עצמה, ואני הו-כרתי את הביטוח הלאומי.

הביטוח הלאומי נועד לאנשים עובדים, אך אלמנות וגרושות מוכרות על-ידי הב-טוח הלאומי גם אם אינן עובדות. האשה היחידה שאינה מוכרת היא עקרת-הבית.

במעונות שד נעמ"ת נקבע התשלום על פי משכורת האם, וכך קורה שאשה עובדת שבעתה הוא אדם אמיד משלמת שכר נמוך בהרבה מאם לא נשואה, אלמנה או גרושה, שיש לה רק מקור הכנסה אחד.

היום זה שונה. מישפחה חד-הורית קיב-לה זיכוי יותר גבוה, משום ההתארגנות של אנשים העומדות בראש המישפחה החד-הורית. תמכתי בהן, דיברתי עם הגורמים שהנושא היה בתחומם. הבעתי את דעתי, וכך תוקן העוול, שאשה המשתכרת מעט אך לבעלה יש הכנסה גבוהה משלמת פחות מאשה המשתכרת יותר אך אין לה בעל בכלל.

כאן באה לידי ביטוי הטענה שלי, ש-אחת הבעיות של מעמד האשה בישראל הוא שאין מספיק לחץ של נשים. כדי שאשה תלחץ ותתארגן, היא קודם כל צריכה להיות מודעת לבעיה ולהאמין שאפשר לשנות.

לפני כמה ימים התבקשתי להופיע בהר-צאה לפני עובדות. הן ביקשו הרצאה על זכויות הנשים בעבודה. אמרתי שאני לא בעד זכויות-יתר לנשים עובדות. אני בעד זכויות-יתר להורים עובדים. או הן ענו, אבל כל הנטל נופל עלינו. הסברתי להן שאת זה צריך לשנות. אז תשובתן היתה, ככה זה. זו דרך הטבע. ככה זה? זו לא תשובה. זו אינה דרך הטבע. זהו תהליך חברתי מסוים. שאפשר לשנות אותו. אין ככה זה. פעם היתה עבודה, וחשבו שככה זה. יש שני סוגי אנשים: כאלה שגולדו להיות עובדים, וכאלה שגולדו להיות אדר-נים. אנחנו הנשים, איננו שפחות של ה-עולם. אין ככה זה.

האם את מרגישה שחיה איזו שהיא תזוזה בנושא? שקיים סיכוי שנשים יתארגנו כדי לשפר את מעמדם?

היום, במידה מרובה, נעמ"ת נתפסה ל-עניין, ומבינה שהורות הוא עניין של גבר ואשה. אולם אל תשכחי שהחלטות פוליטיות עומדות ביחס ישיר ללחץ דעת-הקהל. ר-נשים מהוות 50 אחוז מהאוכלוסייה. ברגע שהאשה תבין שזו תופעה חברתית, יהיה לה הכוח הנפשי לדרוש לשנות. ובמקביל לפתח את ההבנה והמודעות של הגברים.

וזו בעצם תהיה העבודה הי-קשה.

בהחלט, ואני מבינה אותם. להם גוח מאוד במצב הנוכחי. הם לא רוצים שינוי.

מומן היו מוצאים פיתרונות. כי גבר היה יודע שהוא לא יכול לעבוד עד 4 כי אין סיודר לילדים שלו, או מהר מאוד היו מוצאים כספים ליופ-חינוך ארוך, ושוקלים את עניין שעות העבודה הגמישות. באוס-טרליה, למשל, יש שעות עבודה גמישות.

למה את קוראת שעות עבודה גמישות?

החברה שלנו הולכת לקראת מיכון, שיר-ביל לאבטלה. אם התפיסה לגבי העתיד היא שהאנשים יעבדו שלושה-ארבעה ימי עבו-דה, ועל אותו תפקיד יתחלקו שני אנשים, בכלל לא תהיה בעיה להתחלק באחריות המישפחתית.

וגם לא יהיה מה לאכול.

בכלל לא בטוח.

אני רוצה להתעכב על ה-עובדה המדהימה, שגילדה המחקר של ד"ר דננה שאללה - העובדה שרוב המישפחות שבראשן עומדת אשה, חיות מתחת לקו העוני.

אני לא מבינה למה זה מדהים אותך. הרי נשים משתכרות מעט מאוד, הן לא מתקד-רות וחלקן לא עובדות כלל, אלא במשק-ביתן ללא משכורת. את יודעת שיש בארץ אירגון של אלמנות שארים, וכי 38 אחוז מכלל האלמנות האלה חיות מתחת לקו העוני. בהשוואה ל-19 אחוז מכלל המישר-חות החד-הוריות ובהשוואה ל-7 אחוזים שיש בכל אוכלוסיית המדינה.

בתקופה שבה המחקר הזה נעשה, 41 אחוז מהאלמנות עבדו. קרוב ל-60 אחוז מהאלמנות חיו ברמת-חיים שבה חי העשרי-רון הנמוך באוכלוסייה. זה פער נוראי. שלא לדבר על קבוצת הגרושות, שחלקן אינן מקבלות דמי-מוזנות, וכמוכן קבוצת האמ-ים.

בחיפה יש מודעות גבוהה מאוד למעמד האשה, יותר מאשר בכל מקום אחר בארץ.

למה?

הות הלא נשואות. והי קבוצה עצומה של נשים, החיה או מתחת לקו העוני או בע-שירון הנמוך ביותר מכלל האוכלוסייה. במ-דינת ישראל עוני הוא בעיה של נשים.

זהו כתב אישום נגד המוסר הכיבוש לאומי.

אני לומדת עכשיו את הנושא. יש לי מחקר עצום. אני הייתי רוצה שמס-ההכר-סה יהיה אינדיבידואלי להכנסת האישה של אשה וגבר, ושתייה התחשבות הרבה יותר משמעותית בהוצאות על הילדים בגיל

האישיות. קשה להן להשקיע את הכוחות הדרושים. וגם אם הן מתגברות על הקו-שי, החברה חושבת שיש להן קושי, ולכן לא נותנת להן למלא פונקציות מסויימות.

למשל?

למשל כשאת רוצה לקבל תפקיד בכיר, הגישה היא שאשה לא יכולה לעמוד במה שצריך בתפקיד כי יש לה מישפחה וילדים. כלומר, מראש את נתפסת כאחת היכולה להשקיע פחות, ולכן לתת פחות. אמילו אם יש לך את כל הכישרים.

בונים ארץ אנשים מהאיגוד הדתי. לא מזמן פנתה אלי נעדה שהאסדרה עלי-די ראש הישיבה עבה עבדה. האיגוד הדתי שיחתי בעעלה, והרב צופר מעבודתו

אכל זה נכון, שאשה שהיא גם אם וגם עקרת-בית לא יכולה למלא תפקיד מנהלי בכיר. כאשר שימשתי רבות-מערכת, נאוצתי ליותר על התפקיד כי לא היה לי הזמן והכוח למלא תפקיד שכרוך כפיקוח ובהררכת אחרים, ובו בזמן לעשות את עבודתי העיתונאית, להיות אם ודננה את משק-ביתי.

ה נכון לעכשו, אבל אם החברה תתרגל לרעיון שהבית הילדים הם אחריות משר-תפת של שני הצדדים, היא תתאים את עצמה לתופעה, שלאנשים יש התחייבות שמעבר לתחום העבודה. מיסמכי אירגון העבודה-הבינלאומי מדברים על המושג "עובד בעל אחריות מישפחתית". אין יותר מושג של "אם עובדת". כיום מדברים על "הורים עובדים" ואז החברה מתאימה את עצמה. או יבנו מעונות, ואז יהיו שעות לי-מוד ארוכות הזוגה בבתי-ספר, ואז יהיו שעות עבודה גמישות, או יום עבודה מקו-צר להורים, כפי שזה קיים בשוודיה.

בשוודיה כשגולד ילד, בני-הזוג יכולים להתחלק בתישעה הודשי חופש, ובמשך תקופה מסויימת יש לשני בני-הזוג זכות לקצר את שעות העבודה שלהם. ואז לא האשה נעדרת מעבודתה בגלל הבית וה-ילדים, אלא שני בני-הזוג נעדרים, ואז הבעיה היא לא של הנשים אלא של העוב-דים - זכרים ונקבות - ומקום העבודה והחברה צריכים להתאים את עצמם, כי המיגבלה של לידה, או ילד חולה, או בית, היא לא של האשה אלא של ההורים. מכיוון שהחברה תומכת במישפחה, היא צריכה להתחשב בה.

אם בעיית הילדים היתה בעית הגברים באותה מידה שהיא בעיית הנשים, כבר

ניצה ליבאי מנגנת. אני מחלקת זמני בין בית ועבודה...